

JARKKO S. TUUSVUORI

Filosofiaa perusopetukseen – kaikuja keskusteluista

”Tulemme kyllä toimeen ilman filosofiaa, meitä kiinnostavat ainoastaan tosiasiat.”
Herrat pitävät vaaleaveriköistä (Gentlemen Prefer Blondes, 1953)

Maalis–huhtikuussa sana ”filosofia” oli kaikkien huulilla. Eikä pelkästään tai edes pääasiassa siksi, että samaan aikaan ilmestyi myös Pekka Himasen *Kukoistuksen käsikirjoitus*. Julkaisutapaus kyllä muodosti yhden sivujuonen, kun kansakunta väänsi siitä, pitäisikö filosofia saada mukaan perusopetukseen. Sukeutui vertaamattoman värikäs sananvaihto filosofian hyödyistä ja haitoista elämälle.

Ensinnäkin maaliskuun 17. päivän *Helsingin Sanomat* teki kulttuuriosaston etusivulle tilaa Janne Kurjen haastattelulle, jossa tämä haukkui suomalaisen filosofian summittaisesti lyttyyn. Vastaus saatiin 19. päivänä, kun Markus Lammenranta moitti Kurkea perustelemattomista väitteistä ja vaikeaselkoisuuden ylistämisestä. Seuraavana päivänä jatkoi Panu Raatikainen korostamalla suomalaisen filosofian ”vahvaa mainetta kaikkialla maailmassa”.

Tässä välissä 18. päivän *HS* sisälsi Hannu Juuson ja Tuukka Tomperin vieraskynäartikkelin lasten filosofoinnista, josta ”olisi hyötyä kaikissa oppiaineissa”¹. Se keräsi 46 verkkokommenttia, minkä lisäksi lehdessä nähtiin pari päivää myöhemmin yksi mielipidekirjoitus aiheesta. Siinä Thomas Wallgren kannatti ajattelu- ja keskustelutaitojen kartuttamista kouluissa, mutta vaati myös ”kykyä viedä korkeita ihanteita käytäntöön”, mihin päästäisiin harjoittelemalla niiden ”mukaisia arkisia ja yhteiskunnallisia käytäntöjä yhdessä muiden kanssa”. Saman aamun *HS* myös uutisoi ranskalaisen Roger-Pol Droit’n uudesta kirjasta, jossa usutetaan vanhempia uskaltamaan filosofisiin keskusteluihin lastensa kanssa.

Niin kuin tässä ei olisi ollut jo kyllin, STT ja monet viestimet laittoivat 13. huhtikuuta jakoon uutisen, jonka mukaan parisataa eri alojen yliopistovaikuttajaa esittää filosofiaa peruskouluihin². Aloitteesta kehkeytyi huomattava mediatapahtuma. Uutissähkeen julkaisivat sellaisenaan esimerkiksi *Hangötidningen*, *Itä-Savo*, *Kaleva*, *Karjalainen*, *Lapin Kansan*, *Maaseudun Tulevaisuus* ja *Satakunnan Kansan*. ”Jo 7-vuotiaille”, pani *HS* täyksi oman juttunsa otsikkoon³. Konsernityönjakoa heijastellen *Ilta-Sanomat* varusti saman rubriikin huutomerkillä⁴. *Ilta-lehti*⁵ ja *Keskisuomalainen*⁶ taas sijoittivat kysymysmerkin omien otsikkojensa perään. YLE kysyi kommenttia Juusolta⁷, *Kansan Uutiset* jututti Tomperia⁸.

STT mainitsi asian puolesta vetoajina erikseen Matti Klingen, Ilkka Niiniluodon ja Thomas Wallgrenin. *HS*

ei nimennyt kannattajista yhtäkään. *IS* poimi tukilistasta Klingen ja Niiniluodon lisäksi Aki-Mauri Huhtisen ja Raimo Väyrösen. *IL* tyytyi Klingeen ja Niiniluotoon, *Hufvudstadsbladet* pelkkään Klingeen⁹.

HS:n uutinen kirvoitti 384 verkkokommenttia, ja keskustelu oli vilkasta myös muiden muassa YLE:n verkkouutisissa sekä iltapäivälehtien verkkosivuilla. *Uusi Suomi* sai lukijoiltaan yli 50 kommenttia¹⁰. *IS*:n nettilukijoista 2 294 antoi äänensä: heistä 56 % vastusti ja 44 % kannatti filosofian opettamista ”jo alaikäisille”. *IL*:n verkkolukijoista äänesti 2 250, joista 67 % piti filosofiaa ”sopivana” peruskouluun ja 33 % ei. Blogaajista esimerkiksi Michael Ovitz löi leikiksi¹¹ ja Jukka Hankamäki läskiksi¹², Jukka Laajarinne heinäällä¹³. Tiina Airaksinen ja Ahto Apajalahti kannattivat, Ruben Stiller ei¹⁴.

Lauantaina 17. huhtikuuta parhaaseen katselu-aikaan TV 1:n aikalaisatiirin ”Ihmisten puolue” ilmoittautui ensimmäisenä poliittisena voimana virallisesti aloitteen kannattajaksi.

Vantaan Sanomat puolsi aloitetta pääkirjoituksessaan, mutta *Aamulehti* epäili lasten kykyä rationaalisessa ajattelussa¹⁵. *AL*:n toimittaja Matti Pitko kuitenkin kehaisi samassa aloitetta ajankohtaisten aiheiden listauksessaan. Radio Suomen *Taustapeilissä* 21/iv/10 Stiller viittasi filosofia-aloitteeseen ja toivoi lasten tapakasvatuksen kohentamista.

HS:n Mikko-Pekka Heikkinen kolumnoi 17. huhtikuuta ”mainiosta keksinnöstä”¹⁶. Hän piti filosofian – ”hienon aineen” – nykyisenkaltaista viivyttämistä vasta lukioasteelle tarpeettomana, kun ”kyseenalaistamisen, kritisoimisen ja ihmettelemisen” taitoa tarvittaisiin jo aiemminkin monenlaisen indoktrinaation varalta. Koska Heikkinen asetti filosofian nimenomaan uskonnonopetusta vastaan, hän sai heti vastineen arvattavalta taholta. Jukka Hautala moitti *Kotimaan* blogissaan Heikkistä sanavalinnoista ja filosofia–uskonto-vastakkainasettelusta, mutta kannatti hänkin ajatusta filosofian ottamisesta kouluaineeksi jo alaluokilla¹⁷. Aloitetta puolsi myös suomen kielen professori Kaisa Häkkinen näkökulmatekstissään *Salon Seudun Sanomissa*¹⁸:

”Peruskoulu tavoittaa käytännöllisesti katsoen kaikki suomalaiset lapset ja nuoret, joten se on huikea mahdollisuus kehittää tulevaisuuden suomalaista yhteiskuntaa, kulttuuria ja yhteistä arvopohjaa.

Ei olisi yhtään hullummaksi, että peruskoulussa kasvaisi sukupolvi, joka osaisi keskustella, perustella omia mielipiteitään, ottaa huomioon myös toisten esittämiä perusteluja ja nähdä, että maailmassa on muitakin tärkeitä asioita kuin minä itse.”

Nettikeskustelu eri sivustoilla oli kirjavaa, mutta ennen muuta kahden sortin tulokulmaa esiintyi. Kommenttoijien mielikonteksteja asialle olivat näet kysymys filosofian hyödyllisyydestä ja kysymys filosofian suhteesta uskonnonopetukseen tai uskontoon laajemminkin. Tyyppillinen kannanotto kuului, että filosofiasta ei ole mitään apua, että se ei perustu todellisuuteen tai että se tekee lapsistakin tyhjää puhuvia ”pikkuhimasia”, mitä vastaan asetui erilaisia perusteluja filosofian tähdellisyydestä tai avittavuudesta. Käsillä olevan katsauksen motoksi otettu leffalainaus käy yhä monien ohjenuoraksi vaikeassa maailmassa¹⁹. Yhtä tavanomaisesti filosofia kaventui uskonnon vastavoimaksi, jota arvattavasti samalla vahvasti puollettiin tai torjuttiin uskonnollisin tai ateistisin perustein.

Joku voisi sanoa, että nettisananvaihdot esimerkiksi listävät pitkälti sellaista keskustelutaidottomuutta, jota filosofian opetuksella voitaisiin korjata. Yksi anonymi HS-kommentaattori lohkaisikin: ”Miten käy näille mielipidepalstoille jos uskomusten sijasta aletaan opettaa oma-toimista ajattelua ja ajatustensa perustelua?” Toisaalta esimerkiksi *Ksml.fi:n* keskustelussa nimimerkki ”MT” jaksoi kehottaa muita tutustumaan paremmin esityksen perusteluihin, joita hän myös lainaili suopeasti viesteissään. Epäilyt filosofiasta oppineen eliitin asiana ja/tai kaiken elävän ja terveen tuhoavana myrkkynä vilahtelivat nettilausahduksissa. Mutta perin moni myös ilmoitti ilahtuneensa ehdotuksesta Heikkisen tapaan, koska koulun halutaan tukevan lasten omapäisyyttä ja keskinäistä toimeliaisuutta. Kaiken kaikkiaan verkkodebatista muodostui laaja-alainen ja moni-ilmeinen neuvonpito filosofian roolista opetuksessa, kasvatuksessa ja kulttuurissa.

Samaan aikaan toisaalla

Samaan aikaan kun Suomessa riideltiin filosofian tähdellisyydestä, *New York Timesin* Bostonin-toimituksen esinainen Abby Goodnough kirjoitti käynnistään eräässä Massachusettsin Springfieldin alakoulussa²⁰. Siellä vasta kahdeksanvuotiaat ”tokaluokkalaiset jättävät muutaman kerran kuussa laskut ja luvut sikseen ja antautuvat filosofiseen keskusteluun”. Goodnough selittää: ”Hegeliä tai Descartesia ei päntätä, eikä pukahdeta syllogismeista tai solipsismista. Sen sijaan Thomas E. Wartenberg, läheisen Mount Holyoken korkeakoulun professori, käyttää yhdessä jatko-opiskelijoihensa kanssa klassisia lastenkirjoja virittämään oppilaisa filosofisia kysymyksiä, joita nämä sitten ruotivat yhtä pontevasti kuin konsanaan muinaiset kreikkalaiset.”

Toimittaja jututtaa koululla jo kolmatta vuotta vieraillevaa Wartenbergia: ”Monet koettavat tehdä filosofiasta elitistisen oppialan. Mutta filosofian perustavat ajatukset

kiinnostavat kaikkia. Ne ovat kaiken maailman kysymysten alku ja juuri.”

Oppilaat ovat lukeneet muiden muassa Shel Silversteinin kertomusta *Antelias puu*²¹. Siinä puu luovuttaa varjonsa, hedelmänsä, oksansa ja viimein runkonsakin pojalle, jonka kanssa se on ystäväystynyt. Wartenbergin opiskelijat johdattavat keskustelua kyselemällä lapsilta kaikenlaista lähtien siitä, oliko pojan oikein ottaa niin paljon vastaan puulta. ”Emme me pyri vakuuttamaan oppilaita siitä, että puut ansaitsevat kunnioitusta. Me kysymme: ’Mitä mieltä te olette?’ Me yritämme saada heidät filosofoimaan, sen sijaan että opettaisimme heille, mitä vaikkapa Descartes ajatteli mistäkin”, Wartenberg sanoo.

Goodnough muistuttaa nykyään 87-vuotiaan Matthew Lipmanin aloittaneen lasten kanssa filosofoinnin jo 70-luvulla: ”Vietnamin sodan aikoja kun elettiin, Lipman arveli, että useat yhdysvaltalaiset myötälivätkin liiaksi vallanpitäjien vastauksia ja kykenivät vain jähmeästi ajattelemaan omin päin. Hän pahaa pelkäsi, että korkeakouluissa onkin jo myöhäistä oppia ajattelun itsenäisyyttä.”

Piaget’n ajatusta alle 12-vuotiaitten abstraktiokyvttömyydestä Lipman ei hyväksynyt. Myös Massachusettsin yliopiston emeritusprofessori, tätä nykyä 79-vuotias Gareth Matthews²² korosti, että lasten uteliaisuuden ja ihmettelykyvyn ansiosta he ovat kypsiä filosofiseen tutkailuun. Goodnoughille Matthews sanoo nyt, että ”lapset heittäytyvät vähän väliä puntarointeihin, jotka ammattifilosofit tunnustavat filosofiksi, mutta usein heidän vanhempansa tai opettajansa eivät suhtaudu tähän taipumukseen tai tottumukseen rohkaisevasti. He saattavat kyllä lausahda, että ’Onpas somaa’, mutta he eivät kannusta ota lapsia ajattelemaan asioita perusteellistemmin.”

Springfieldin oppilaat pääsevät filosofoimaan äidinkieli- ja luonnontiedetuntien välissä. Goodnough seuraa vuoden kuudetta filosofista istuntoa:

”Kaikki tuntevat jo kuviot: osataan olla samaa tai eri mieltä, mieltä perusteita puolesta ja vastaan, selittää syitä ja vaikutuksia sekä antaa arvoa luokkatovereitten sanomisille.

Useimmat pikkuoppilaat tuumaavat, ettei puun varjoa käyttänyt poika tehnyt mitään väärää. Mutta näkökannat eriävät, kun puhuttiin puun omenoista, jotka poika myi, puhumattakaan talonrakennustarpeiksi päätyneistä oksista ja ruuheksi koverretuksi rungosta.

’Puuhan se vain on’, Justin kuittaa asian olankohautuksella.

’Puukin tuntee!’ väittää Keyshawn vastaan.

Jotkut päättelevät, että vaikka puu itse soi pojalle hedelmän ja oksansa, joitain seurauksia ei ehkä osattu ennakoida.

’Jos puulta viedään runko, tuota, niin puu ei jää eloon’, Nyasia virkkoo.

Isaiah kuuluu niihin muutamiin, joitten mielestä henge-töntä esinettä voi kohdella eri tavoin kuin ihmisystävää.

’Jos vaikka minä ja kallio ystävästymme’, hän sanoo, ’niin se olisi eri asia, koska kallio ei voi liikkua. Eikä edes katsella ympärilleen.’

Tämä hiljentää hetkeksi koko luokan.”

Goodnough kertoo, että Wartenberg ryhmineen käyttää kahdeksaa kuvakirjaa filosofian eri lohkojen availuun. ”Lukemalla Arnold Lobelin kirjaa *Kurnu ja Loikka – parhaat kaverit*²³, jonka sankarit miettivät, voiko olla yhtäaikaa urhea ja peloissaan, oppilaat pääsevät selvittämään kysymystä rohkeudesta. Bernard Wisemanin *Morris the Moo-ssessa*²⁴ hirvipähenkilö erehtyy luulemaan kaikkia kavereitaankin hirviksi: tarinan pohjalta lapset aprikoivat, voiko johonkin uskoa huolimatta uskomusta horjuttavasta todistusaineistosta. Peter Catalanotton *Emily’s Art*²⁵ taas kertoo lahjakkaasta nuoresta taiteilijasta, joka ei menestykään eräässä kilpailussa: koululuokassa syntyy debatti siitä,

voiko taideteoksia arvottaa puolueettomin mittapuin.”

Wartenbergin mukaan filosofian tunnit kohentavat luetunymmärtämistä ja muita taitoja, joita lapset tarvitsevat yltääkseen viranomaisten vaatimiin oppisuori-tuksiin ja pärjätäkseen valtakunnallisissa kokeissa.

”Filosofointia harjoittamalla tarjotaan lapsille tapoja päästä perille omista ajatuksistaan, tuetaan heidän näkemyksiään ja järkeillään heidän kanssaan sekä kannustetaan heitä setvimään asioita keskenään. Vaikea siis kuvitella, etteikö tämä auttaisi heitä läpäisemään myös tasokokeita.”

Goodnough raportoi, että hänen tapaamansa oppilaat ”sanovat pitävänsä filosofiasta, koska siinä saa lukea hyviä kirjoja ja puhua suunsa puhtaaksi. ’Saamme sanoa kaikenlaista semmoista, mihin uskomme’, Autumn kertoo. ’Mitä tunnemme ja mitä ajattelemme.’”

Viitteet

- 1 <http://www.hs.fi/paakirjoitus/artikkeli/Lasten+filosofointi+syvent%C3%A4isi+kouluopetusta/1135254774297>
- 2 Ks. <http://filoaloite.wordpress.com/>
- 3 <http://www.hs.fi/kulttuuri/artikkeli/Asiantuntijat+esitt%C3%A4v%C3%A4t+filosofiaa+oppiaineeksi+jo+7-vuotiaille/1135256053234>
- 4 <http://www.iltasanomat.fi/uutiset/kotimaa/uutinen.asp?id=2090286>
- 5 http://www.iltalehti.fi/perhe/2010041311462974_pr.shtml. Kysyttyään 7-vuotiaiden kypsytyttä filosofiaan, IL uteli seuraavana päivänä, pitääkö ”topattuja bikineitä myydä jo 7-vuotiaille” http://www.iltalehti.fi/perhe/2010041411469677_pr.shtml. Kävi ilmi, että 55 prosenttia äänensä antaneista sanoi joutuneensa hillitsemään lastensa pukeutumista.
- 6 <http://www.ksml.fi/uutiset/kotimaa/yliopistovaikuttajat-filosofiaa-jo-peruskouluihin/551434>
- 7 http://yle.fi/uutiset/teksti/kotimaa/2010/04/filosofiasta_halutaan_peruskoulun_oppiaine_1601154.html
- 8 <http://www.kansanuutiset.fi/uutiset/kotimaa/2193700/%E2%80%9Dhammastyttava-puute-peruskoulujarjestelmassa%E2%80%9D>
- 9 <http://www.hbl.fi/text/inrikes/2010/4/13/w45656.php>
- 10 <http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/89780-ala-asteelle-uusi-oppiaine-%E2%80%93-filosofia>
- 11 <http://www.michaelovitz.fi/filosofia-lapsille/>
- 12 <http://hankamaki.blogit.uusisuomi.fi/2010/04/14/filosofiaa-lapsille/>
- 13 <http://laajis.wordpress.com/2010/04/23/filosofiaa-lapsille/>
- 14 <http://tekstityolaisentaivas.blogspot.com/2010/04/pimeita-juttuja-ihmisen-maailmasta.html> & <http://ahtoaajalahti.blogit.uusisuomi.fi/2010/04/30/alakoululaiset-descartesin-jalanjaljilla/> & *Image* 4/10.
- 15 <http://www.vantaansanomat.fi/Uutiset/>
- 16 <http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Toivomuslistalla+Sokrateen+siteeraus/1135256165786>
- 17 <http://www.kotimaa24.fi/blogit/uusimmat/article/?id=7265&bid=209>
- 18 <http://www.sss.fi/mielipiteet/126554.html>
- 19 Vrt. tyypillisistä filosofiaavastaisuuden muodoista: <http://filosofia.fi/node/5011>.
- 20 Examined Life. *The New York Times* 8/iv/2010.
- 21 *The Giving Tree* (1964). Suom. Riitta Oittinen. Pieni Karhu, Kärkölä 1999.
- 22 Ks. erit. *Filosofisia keskusteluja lasten kanssa* (Dialogues with Children, 1984). Suom. Antti Mattila. WSOY, Helsinki 2004.
- 23 *Frog and Toad Together* (1972). Suom. Panu Pekkanen. WSOY, Helsinki 1984.
- 24 Alkuteos 1991; ei suomennettu.
- 25 Alkuteos 2006; ei suomennettu.